

Αμάντα Μιχαλοπούλου,
Το μακρύ ταξίδι της μίας μέσα
στην άλλη, Μυθιστόρημα,
Πατάκη, Αθήνα 2025,
400 σελ.

Η σώζουσα εαυτήν σωθήτω

Από την ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΡΑΣΙΔΑΚΗ

Ένα μυθιστόρημα για μια γυναίκα που, γύρω στα πενήντα, πρέπει να αντιμετωπίσει πριν απ' όλα βιολογικά το πέρασμα του χρόνου: να αντιμετωπίσει, δηλαδή, την εμμηνόπαυση. Το νέο μυθιστόρημα της Αμάντας Μιχαλοπούλου, όμως, δεν είναι γι' αυτή. Το αντίθετο. Είναι μια ευκαιρία για τη γυναίκα να ανασυνκροτηθεί. Να κάνει τον απολογισμό της. Να διορθώσει, αν κρίνει, την πορεία της. Και να προχωρήσει. Ένα πολυφωνικό, πολυεπίπεδο μυθιστόρημα που πραγματεύεται τον «Μύθο-Οικογένεια» [TB]

- Πώς μπορούμε να αγαπάμε έναν άντρα;
- Πάντως όχι ως μητέρες. Εκτός κι αν είμαστε η μητέρα του.
- Πώς μπορούμε να αγαπάμε μια γυναίκα;
- Να μην τη διακόπτουμε. Να περιμένουμε να τελειώσει.

Μια γυναίκα βασανίζεται από τις αυπνίες της εμμηνόπαυσης. Οι ατελείωτες στιγμές μεταξύ τεσεράμισι και πέντε τα ξημερώματα αποκαλύπτονται ιδανικές για να αναθεωρήσει η αφηγήτρια τη ζωή της, να αναμετρηθεί με τις αμφιβολίες της, να ζυγίσει τα επιτεύγματά της. Να καταγράψει τις αλλαγές στο σώμα της, στην ερωτική επιθυμία, στον τρόπο που σκέφτεται τους γύρω της. Να αναλογιστεί τις χαρές, το πένθος, το φόβο, αλλά και τις νέες δυνατότητες που ανοίγονται μπροστά της. Στο μυθιστόρημα της Αμάντας Μιχαλοπούλου η εμμηνόπαυση σκηνοθετείται όχι ως τέλος μιας περιόδου, αλλά, πρωτίστως, ως ευκαιρία περισυλλογής, ανασύνταξης και συναρπαστική στιγμή επαναπροσδιορισμού του εαυτού.

ΜΕΓΑΛΩΝΟΝΤΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑΖΟΝΤΑΣ

Ένα μυθιστόρημα για την εμμηνόπαυση λοιπόν; Σίγουρα όχι μόνο. Η δεκαετία των 50 είναι μια περίοδος στη ζωή της γυναίκας όπου –αν έχει παιδιά– είναι πολύ πιθανό να έχουν μόλις αποχωρήσει, εκσφενδονίζοντας το ζευγάρι στην αρχική του κατάσταση, ένα σύνολο που προϋπήρχε των παιδιών. Μόνο που δεν είναι πλέον το αρχικό ζευγάρι: είναι γονείς, που κατά πάσα πιθανότητα δεν θα μοιραστούν ξανά το αυτονόητο της

Η Φυγή στην Αίγυπτο της Αγίας Οικογένειας. Έργο του 1627, που αποδίδεται στον Ρέμπραντ.

καθημερινότητας με τα ενήλικα παιδιά τους. Στους χειμαρρώδεις, σαν λιτανεία, νυχτερινούς μονολόγους, η αφηγήτρια παρατηρεί τον εαυτό της. Ξορκίζει τα φαντάσματα του παρελθόντος και αναστοχάζεται πάνω στη μητρότητα ως την πρώτη μεταμόρφωση: «Θάψαμε μέσα μας το κορίτσι που υπήρξαμε και αφοσιωθήκαμε σε ένα πλάσμα που μας χρειάζεται». Αναμετρείται με το φόβο της, με τον οποίο παρακολουθούσε έως τώρα τα (συχνά

αβέβαια) βήματα της κόρης της, χαίρεται τη νεόκοπη σχέση με την ενήλικη και ταυτόχρονα παλεύει με την απώλεια, προσπαθεί να τιθασει το άγχος:

Πώς να με πάρει ο ύπνος αν φοβάμαι για όλους όσους αγαπώ / Και σχεδιάζω πώς θα τους στηρίξω / λες και είμαι σκαλωσιά; Πόσες γυναίκες ξενυχτούν σε όλο τον κόσμο / κάνοντας την ίδια σκέψη;

Η αφήγηση ξεδιπλώνεται με οπισθοχωρήσεις, υφαινόνας στο παρόν στιγμές του παρελθόντος, με τον αυτοβιογραφικό χαρακτήρα πρόδηλο – η Μιχαλοπούλου καταθέτει εδώ ένα ακόμη δείγμα αυτομυθοπλασίας, συνεχίζοντας κατά έναν τρόπο τη γραφή του Μπαρόκ. Διαβάζοντας το μονόλογο της αφηγήτριας, ανακαλύπτουμε πολλαπλά ένθετα, που καθιστούν το βιβλίο αυτό πλούσιο και χορταστικό: μια «συνέντευξη» με την κόρη της,

αυτοαναφορικά παιχνίδια - διαλόγους με τους οικείους, πληθώρα πληροφοριών και σκέψεων πάνω στους τρόπους με τους οποίους περιγράφεται και εικονογραφείται η γυναίκα φύση: "in the family way" και "in guter Hoffnung" / "dar a luz" και "a sfornato".

Πλέον συναρπαστικό ένθετο αποτελούν οι διάλογοι με την Παναγία, η οποία περιδιαβάζει τα όνειρα της αφηγήτριας, ντυμένη με ρόμπα τιγρέ, «της λαϊκής», και με βελούδινο νυχτικό, με βλέμμα που «δεν το έλεγε καλοσυνάτο», αντιτεινόντας το καυστικό της χιούμορ στα υπαρξιακά ερωτήματα της αφηγήτριας:

- Τι θα ψιθύριζες στο αυτί του νεότερου εαυτού σου;
- Μη δέχεσαι κρίνους από αγνώστους!

Η Παναγία των ονείρων της τής επιτρέπει να βιώσει τις αγρύπνιες της εμμηνόπαυσης ως ευκαιρία: «να απολαύσω ό,τι δεν απολαμβάνω την ημέρα / το είδος συζητήσεων που μου αρέσουν / και δεν κάνω πια με τις φίλες μου».

Η Μιχαλοπούλου έγραψε ένα πολυφωνικό, πολυεπίπεδο μυθιστόρημα που πραγματεύεται τον «Μύθο-Οικογένεια», αυτή τη σύλληψη που επικρατεί στον δυτικό κόσμο κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα, η οποία εκθειάζει τη πυρηνική οικογένεια ως μια μονάδα που παρέχει ασφάλεια και προστασία, με τις σχέσεις μεταξύ των γενεών βεβαρημένες ηθικά και φορτισμένες συναισθηματικά. Η λογοτεχνία λειτουργεί ως φορέας του μύθου αυτού, αλλά ταυτόχρονα, ιδίως την περίοδο του μοντερνισμού, αναδεικνύει τις ρωγμές και σκηνοθετεί τις ανατροπές αυτού, παρουσιάζοντας –ας θυμηθούμε τον Κάφκα– την οικογένεια ως παγίδα και ως φυλακή του ατόμου. Η Μιχαλοπούλου παρουσιάζει μια τέτοια πυρηνική οικογένεια –πατέρας - μητέρα - παιδί– και μάλιστα την παρουσιάζει ως συνειδητή επιλογή: η νεοσύστατη τριάδα περνά τα πρώτα χρόνια στη Γερμανία, «φύγαμε για να ξεφύγουμε από την οικογένεια, όχι τον Ηρώδη. Να μη γλυκαθούμε από την ευκολία και παρατήσουμε το παιδί στις γιαγιάδες». Τον «μύθο οικογένεια» υπογραμμίζει άλλωστε και το χαιδευτικό της κόρης, το οποίο διατηρεί η ίδια και ως ενήλικη: «τόχτερχεν» – δηλαδή «κορούλα» στα γερμανικά.

Δημήτρης Τσουμιάκος

Η Αμάντα Μιχαλοπούλου.

ΠΑΝΑΓΙΑ: ΠΡΙΝ ΑΠ' ΟΛΑ ΓΥΝΑΙΚΑ

Η εμπειρία της πυρηνικής οικογένειας είναι το κοινό σημείο μεταξύ της αφηγήτριας και της μυθοπλαστικής, ονειρικής Παναγίας του μυθιστορημάτος. Η καινή διαθήκη εισάγει –σε μια περίοδο όπου κυριαρχούν οι φαρίες και τα σόγια– το σύμπλεγμα Πατέρας - Μητέρα - Παιδί, όπως έχει απαθανατιστεί άπειρες φορές στη σκηνή της φυγής εις Αίγυπτον. Βέβαια, όπως εξηγεί ο γραμματολόγος Άλμπρεχτ Κοσόρκε στη μελέτη του *Η αγία οικογένεια και οι συνέπειες αυτής* (Φρανκφούρτη, 2011), ο ίδιος ο Χριστός θα αντιτάξει στο σχήμα της τριάδας αυτής την επιταγή της απάρνησης της οικογένειας. Υπ' αυτή την έννοια, επιχειρηματολογεί ο μελετητής, τα ευαγγέλια μπορούν να αναγνωστούν ως ένα χρονικό ενθλιπτικό και χειραφέτησης από την οικογένεια και ιδίως από τη μητέρα. Ωστόσο, στο μυθιστόρημα αυτό, η αφηγήτρια στα όνειρά της δεν δίνει βήμα στον Χριστό, αλλά στην Παναγία. Η Μιχαλοπούλου επιλέγει να δώσει φωνή στη βιβλική Μαρία, παρουσιάζοντας τη γυναίκα – πέρα από το ρόλο της ως δοχείο του θεού και πενθούσα μητέρα. Καταθέτει δηλαδή μια ακόμη ανατρεπτική ανάγνωση της Βίβλου, ανάλογη εκείνης που

είχαμε απολαύσει στο μυθιστόρημά της *Η γυναίκα του Θεού*.

Η μορφή της Παναγίας της επιτρέπει να εκφράσει το αλλόκοτο κράμα άγχους, αγωνίας, περηφάνιας και πόνου που καθορίζει τη σχέση της μάνας με το παιδί: «Αυτό γιατί το νιώθει κάποιος με το παιδί του; Επειδή έχει πεθάνει ο Χριστός πριν από τη Παναγία».

Η αναφορά στην Παναγία δίνει επίσης τη δυνατότητα να διερευνηθεί διαλογικά, ενίοτε με μια γερή δόση χιούμορ, ο ρόλος του πατέρα σε σχέση με τη δυάδα μητέρας-παιδιού: ένας ρόλος μεταξύ παρουσίας και απουσίας (μας θυμίζει ο Κοσόρκε ότι ο Ιωσήφ είναι και δεν είναι ο πατέρας του Χριστού) που ωστόσο, όταν η γυναίκα έχει (και) τη δική της καριέρα, δύναται να αναλάβει, αφηγείται η Μιχαλοπούλου, και το ρόλο της μητέρας, αναπληρώνοντας την απουσία της:

μαμπαδάς καλοί, μαμαδομπαμπαδάς, μπορούμε να μιλήσουμε για σας με θηλυκές λέξεις;

Η Μιχαλοπούλου δεν διστάζει να δείξει τη συναισθηματική εξάρτηση της αφηγήτριας από τον Μύθο-Οικογένεια, ενώ ταυτόχρονα παρουσιάζει τις τάσεις φυγής της επαγγελματία – της «λιποτάκτισσας μαμάς»,

όπως την αποκαλεί. Δείχνει ότι η ευαίσθητη αυτή ισορροπία διαταράσσεται όταν είναι η σειρά της κόρης να αποχωρήσει από την οικογενειακή εστία και εστιάζει στη στιγμή που οι ρόλοι ανατρέπονται:

Η κόρη ζει σε άλλη χώρα, δεν τηλεφωνεί να μάθει, αν η μαμά της ζει ή πέθανε, η μαμά της γράφει και δεν απαντά, [...] δεν χρειάζεται να πεί την κόρη στα αγγλικά ή στην παιδική γαρά [...] ο χρόνος δεν είναι χρήμα ούτε πλανήτης, ο χρόνος είναι κόρη.

Και τις άγρυπνες νύχτες η αφηγήτρια, με την Παναγία για παρέα, καταγίνεται να επανακαθορίσει τη σχέση της με τη μάνα, την αδελφή, την κόρη, τους φίλους, τον σύντροφο και το παλιό/νέο της σώμα.

Το μακρύ ταξίδι της μίας μέσα στην άλλη είναι ένα μυθιστόρημα που θα λειτουργήσει σαν καθρέφτης για τις αναγνώστριες-«σκαλωσιές», που «τη νύχτα απολαμβάνουν ό,τι δεν απολαμβάνουν την ημέρα», που θα χαμογελάσουν και θα συγκινηθούν, αναγνωρίζοντας όψεις και στιγμές του εαυτού τους, ελπίζοντας κι εκείνες στην ονειρική επίσκεψη της μίας ή άλλης Παναγίας: «Κάθε βράδυ την περιμένω».

Ένα μυθιστόρημα που θα επιτρέψει στους συντρόφους/Ιωσήφ –εκείνους που νοιάζονται για το άπνο ταίρι τους– να καταλάβουν κάποιες εσωτερικές διεργασίες, να παρακολουθήσουν τις αλλαγές και να εκμεταλλευτούν την ευκαιρία να επανακαθορίσουν τη σχέση τους από κοινού.

Ένα μυθιστόρημα που θα προβληματίσει τις απανταχού κόρες. Θα τις κάνει -εύχομαι- να αντιμετωπίσουν με κατανόηση και στοργή τη μητέρα τους και να περιμένουν με αδημονία τις μελλοντικές τους κόρες.

Ένα μυθιστόρημα, τέλος, που θα ικανοποιήσει τις/τους πιστούς αναγνώστριες και αναγνώστες της Μιχαλοπούλου. Όλες και όλους που εκτιμούν το χαρακτηριστικό κράμα σοβαρότητας και ελαφρότητας, τις σύνθετες αλλά ποτέ υπερβολικές κειμενικές στρατηγικές, οι οποίες φανερώνουν μια συγγραφικά ώριμη, με αυτοπεποίθηση στη γραφή της, που διατηρεί την ικανότητα να απορεί και να ενθουσιάζεται με το υλικό της. ■